

Світлана Штремель

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Розвиток національної системи освіти в Україні як необхідний елемент розбудови самостійної держави вимагає вдосконалення існуючих форм і методів виховного впливу на особистість дитини дошкільного і молодшого шкільного віку. Як визначено в Законі України «Про освіту», виховні та навчальні заклади повинні забезпечити саме з цього віку пріоритетний розвиток високої моральності художньо-естетичних цінностей та смаків [1].

Розвиток нових теоретичних та практичних підходів до обґрунтування сучасної системи естетичного виховання дітей має незаперечне значення для успішного вирішення цих завдань. Актуальним є уточнення місця і ролі музики як засобу впливу на емоційний розвиток підростаючої особистості, з'ясування принципів організації процесу естетичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами музичного мистецтва, обґрунтування необхідних методів трансформації цього напрямку виховання. Поглиблене й неперервне естетичне виховання засобами музики у формі ігрової драматизованої дії, свята, пов'язаного з художніми образами української самобутньої культури, національними звичаями й традиціями за умов створення цілісного соціально-педагогічного осередка, у якому музика є необхідним елементом навколишнього середовища і активним виховним чинником, а музично-естетична діяльність постає однією з провідних форм діяльності дитини в певному віці, повинно стати новим підходом, який забезпечує формування всебічно розвинутої особистості.

Психолого-педагогічна наука має певний доробок у розв'язанні цієї проблеми. Так, загально-теоретичні проблеми культурного розвитку людини та його естетичної складової висвітлюються в працях Б. Ананьєва, О. Бондаренко, Л. Виготського, В. Донія, І. Зязюна, М. Кагана, А. Канарського, Л. Левчук, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, В. Сластьоніна, Л. Сохань, О. Щербини-Яковлевої. У працях авторів у галузі естетики й мистецтвознавства досліджуються питання, пов'язані з уточненням сутності естетичного виховання, його принципів і завдань, єдності з працею, природою, побутом, навчанням; зв'язки його з моральним, загальнокультурним розвитком особистості, фізичним, екологічним вихованням; впливу естетичного виховання на формування особистості, засвоєння нею художньої культури, оволодіння алгоритмами художньої творчості (В. Верховинець, А. Дрьомов, М. Лейзеров, Ю. Лукін, Л. Масол, Б. Неменський, М. Овсянников, Л. Предтечинська, Л. Столович, С. Уланова,

Г. Шевченко, Е. Шудря, Б. Юсов, Н. Ястребова).

В сучасній філософській, психологічній, педагогічній а також в мистецтвознавській літературі частково висвітлено форми і методи естетичного виховання дітей засобами музичного мистецтва, а також визначено коло проблем, які стосуються його значення і функцій у формуванні особистості людини, розвитку позитивних типів особистості, зв'язку з іншими напрямками виховання (А. Алексюк, Л. Артемова, М. Євтух, Б. Кобзар, О. Кононко, М. Лазарєв, В. Лозова, В. Мазепа, В. Передерій, Л. Подимова, В. Постовий).

Ідеї, які обґрунтовують необхідність вдосконалення початкового естетичного виховання засобами музичного мистецтва, містить спадщина класиків музичної педагогіки – О. Апраксіної, А. Артоболевської, Б. Асаф'єва, Л. Баренбойма, Н. Ветлугіної, Д. Кабалевського, К. Стеценка, М. Шафнера, С. і В. Шацьких, Б. Яворського. Актуальним для розробки сучасних форм роботи з дошкільниками і молодшими школярами є вивчення систем естетичного виховання дітей засобами музики, розроблених в ХХ ст. відомими зарубіжними музикантами і педагогами: Б. Бартоком, З. Кодая, К. Орфом, П. Хауве, М. Шаффером.

Потребує поглиблення теоретичне дослідження сутності інноваційних педагогічних технологій естетичного виховання засобами музичного мистецтва, з'ясування їх якісної відмінності від традиційних технологій музичного виховання в масовій школі.

Мета статті полягає у вивченні педагогічних технологій естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва та в обґрунтуванні переваг інноваційних технологій естетичного виховання засобами музичного мистецтва у вітчизняних навчальних закладах.

Постановка завдання – дослідити особливості використання сучасних інноваційних технологій естетичного виховання дітей засобами музики.

Естетичне виховання – це розвиток здатності сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в житті і в мистецтві, це виховання прагнення самому брати участь в перетворенні оточуючого світу за законами краси, це залучення до художньої діяльності і розвиток творчих здібностей [3]. Особлива роль в естетичному вихованні відводиться мистецтву. Естетичне виховання дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва, функціонуючи в єдності з іншими напрямками та формами виховання, є їхньою основою, яка створює психо-емоційне підґрунття, забезпечує розвиток вихідних чуттєво-пізнавальних, інтелектуальних, вольових, комунікаційних здібностей.

Хвилюючи і радує, воно розкриває перед дітьми соціальний сенс життєвих явищ, примушує їх пильніше вдивлятися в оточуючий світ, спонукає до співпереживання, до засудження зла. В. А. Сухомлинський говорив: «Чуйність, сприйнятливність до краси в дитячі роки незрівнянно

глибші, ніж у більш пізні періоди розвитку особистості. Потреба у прекрасному затверджує моральну красу, породжуючи непримиренність до всього вульгарного та потворного».

Естетичне виховання щільно пов'язане із сучасністю. Естетичне засвоєння дійсності передбачає близькість до життя, прагнення змінити оточуючий світ, суспільство, природу, предметне середовище. А через що дошкільники знайомляться з оточуючим? Який вид діяльності допомагає малюкам наблизитись до «дорослої» дійсності? Звісно ж це гра.

Гра – велике світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається потік уявлень, понять про оточуючий світ. «Гра – іскра, яка запалює вогник допитливості», – стверджував В. А. Сухомлинський [5]. Естетичне виховання дошкільників спрямоване на розвиток природних нахилів дітей, їх художньо-творчих здібностей, на формування творчої активності. Його організація в дитячому садку має на меті забезпечення систематичного розвитку в дітей сприйняття прекрасного, естетичних почуттів та уявлень, формування основ естетичного смаку. Цьому сприяють усі види мистецтва, природа й побут, що викликають безпосередній емоційний відгук, радість, хвилювання чи захоплення [5].

Завдяки естетичному вихованню людина досягає систему естетичних потреб, а також здатність до естетичного сприйняття і діяльності за законами краси. В естетично вихованій людині розвиваються синергетичні якості її особистості: прагнення до впорядкування оточуючого середовища, до створення умов для розвитку і вдосконалення всього існуючого, до створення культурних цінностей. Ці якості людини, притаманні їй оптимістична оцінка природнього і соціального буття, впевненість у своїх творчих можливостях, визначаються автором як конструктивність особистості [4].

Методика дошкільного виховання традиційно орієнтується на те, що педагогом здійснюється інтерпретація творів музичного мистецтва, а потім опосередковано доноситься до дитини, а це є ознакою старих підходів до естетичного виховання дітей. Серед сучасних технологій естетичного виховання популярності набули:

На особливу увагу заслуговує вальдорфських підхід до навчання та виховання дітей засобами музичного мистецтва. Так, у США у вальдорфських дошкільних закладах вивчають предмети, нехарактерні для традиційних дошкільних установ, що має на меті надати більшої естетичної та практичної спрямованості процесу навчання, забезпечити тісну взаємодію теоретичного навчання з художньо-прикладною діяльністю, інтеграцію різних галузей знань. Такою дисципліною передусім вважають евритмію (грец. eurhythmia – прекрасний ритм, благозвучність, стрункість) – виконання віршів або музики за допомогою ритмічних рухів. В евритмії кожен звук постає як зримий образ, оскільки відповідає специфічному руху. У музиці, наприклад, через рух

відкривається тональність, передаються інтервали, тобто весь світ стає зримим. До евритмії як мистецтва руху, «видимої мови», «видимої музики», за переконанням Р. Штейнера, не можна ставитися лише як до сценічного мистецтва, вона мусить бути невід'ємною частиною педагогічного процесу, оскільки здійснює гігієнічний, навіть терапевтичний вплив на дитину, сприяє виробленню її спритності, координації рухів, розвитку музичного слуху, образотворчих здібностей, уяви, фантазії. Особливе значення евритмія має для розвитку волі. За допомогою евритмічних вправ, підкреслював Штейнер, «може бути розвинута така воля, яка залишиться у людини на все життя, у той час як будь-який інший спосіб розвитку волі має ту особливість, що протягом життя вона стає слабшою внаслідок різних подій і випадків» [7]. Важливу роль відіграє евритмія й у вихованні соціальної поведінки дітей, адже гармонійності в ній можна досягти лише за взаємної уваги та поваги.

Найбільш емоційно привабливими і професійно необхідними в сучасних освітніх технологіях навчання є **імітаційні активні методи**, які поділяються на неігрові (аналіз конкретних ситуацій, індивідуальний тренаж) та ігрові (ділові ігри, розігрування ролей, ігрове проектування). Саме вони є найбільш суттєвими у професійній направленості навчального процесу в педагогічному коледжі, бо є важливим засобом орієнтування студента на такі цінності, як краще засвоєння майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю, створення нових, більш цінних, алгоритмів діяльності.

Помітним явищем в педагогіці стала поява елементів проблемного навчання, яке і було призначено сприяти активізації пізнавальної діяльності студентів та індивідуалізації навчання. На практиці ПН реалізовувалося у вигляді проблемного викладання деяких окремих елементів навчального матеріалу. Кейс-метод, вважається одним із найновішим серед освітніх технологій проблемного навчання. Він ґрунтується на принципах, які фактично змушують переглянути ролі вихователя і дітей. Зобов'язання вихователя при застосуванні кейс-методу полягає в тому, щоб створити в групі такі умови, які б дозволили розвинути у дітей вміння мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб в процесі дискусії вони ділитися власними думками, ідеями та досвідом. Застосування технології кейс-методу вихователями дошкільних установ, свідчить про високу професійну майстерність та вміння оновлювати і вдосконалювати методику навчання.

Завданням кейс-методу є не просто передача знань, а навчання дітей здатності справлятися з такими унікальними та нестандартними ситуаціями, які вимагають знань багатьох аспектів повсякденної діяльності. Кейс-метод є дуже ефективним у розвитку навичок ідентифікації, систематизації і аналізу отриманої інформації.

В загальному вигляді процес розробки будь-якого кейсу може бути

представлений як такий, що передбачає проходження наступних етапів: підготовка загального плану кейсу; проведення досліджень, необхідних для підготовки кейсу; написання вихідного варіанту кейсу; обговорення кейсу і редагування; підготовка нотаток щодо того, яким чином доцільно презентувати кейс; презентація кейсу та робота з дітьми.

Індивідуальний аналіз кейсу і його обговорення в групі дітей дають набагато більші можливості для розвитку фахової майстерності, ніж заучування ними певного навчального матеріалу. Даючи дітям завдання у формі кейсів, ми відкриваємо їм значно більшу можливість поділитися своїми знаннями, досвідом і уявленнями, тобто навчитися не тільки у педагога, а й один у одного. Діти активно вчаться слухати один одного і точніше висловлювати свої думки. Навички, які формуються при застосуванні кейс-методу: спостереження, відбір даних, ідентифікація проблеми, розробка щодо прийняття альтернативних рішень, спілкування, мотивація.

Відмінність вітчизняних та зарубіжних технологій виховання дітей засобами музичного мистецтва полягає у таких аспектах як: гуманізація, інтенсифікація, індивідуалізація, неперервність, орієнтація на розвиток конструктивного світосприймання особистості дитини. Гуманізація виховання виявляється як його головна мета: формування всебічно розвинутої людини, здатної до благополучного існування у сучасному світі. Інтенсифікація розуміється як створення цілісної системи активного цілеспрямованого музично-естетичного впливу на дитину де музика є не випадковим елементом навколишнього середовища, а, навпаки, свідомо використовується як провідний, домінуючий фактор формування психіки. Індивідуалізація музично-естетичного виховання реалізується як підбір форм навчання, його темпів, окремих завдань, орієнтованих на кожну дитину з урахуванням її психічних особливостей, рівня розвитку здібностей тощо [2].

Характеризуються головними особливостями інноваційних технологій естетичного виховання дітей засобами музичного мистецтва в дошкільних навчальних закладах є те, що ці технології побудовані на принципах синтезу мистецтва і гри, життя і свята, поєднання музично-творчої, музично-естетичної, музично-драматичної діяльності, а також послідовності і наступності форм і методів та опори на творчу самоактивність дітей [6].

Орієнтована на виховання гуманного, творчого, оптимістичного типу людини, інноваційна технологія естетичного виховання засобами музичного мистецтва сприяє формуванню конструктивного типу особистості

В результаті аналізу особливостей розглянутих технологій ми дійшли висновку: якісно специфічними рисами відомих технологій естетичного виховання засобами музичного мистецтва є включення музики

до буденної життєдіяльності, вживання в музику, навчання музиці з раннього віку, синтез музичної та інших видів естетичної діяльності, відмови від урочної форми занять, поєднання різних видів музичної діяльності та творчості, орієнтація на всебічний розвиток особистості в процесі музично-естетичного виховання. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у вивченні особливостей естетичного виховання дітей засобами українського музичного фольклору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» // *Голос України*. – 1996. – № 77. – С. 6–8.
2. Крутецкий В. А. Психология обучения и воспитания школьников / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1976. – 303 с.
3. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия / Е. В. Назайкинский. – М. : Просвещение, 1972. – 400 с.
4. Радынова О.П., Катинене А. И. Дошкольный возраст : методика музыкального воспитания / О. П. Радынова, А. И. Катинене // *Дошкольное воспитание*. – 1994. – № 2. – С. 18–24.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Ряд. школа. – Т. 2 : Формування комуністичного переконання молодого покоління. Як виховувати справжню людину. Сто порад учителям. – 1976. – 670 с.
6. Фоломєєва Н. А. Формування музичної культури як невід'ємної духовної культури молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. А. Фоломєєва. – Суми, 1998. – 16 с.
7. Штейнер Р. Воспитание ребенка с точки зрения духовной науки / Р. Штайнер ; [пер. с нем]. – М. : Парсифаль, 1993. – 40 с.